

Közösséget építő kövek

Szöveg: **Ferenczi-Bónis Orsolya**

A sepsiszentkirályi unitárius templom – számos más kicsiny, középkori eredetű templommal együtt – a Rómer Flóris-terv eredményeként újult meg. A Teleki László Alapítvány igazgatója, Diószegi László mesélt a határainkon túli műemlékek felújításával megerősödő kisközösségekről, szenzációs felfedezésekről és faluünneppé váló átadásokról.

A hegyoldalban kör alakú kőfal övezte kicsiny, hófehér templom áll. Innen, a Sepsiszentkirály fölé magasodó dombról messze ellátni, egészen addig, amíg a hosszan elnyúló zöld mezők a távolban már összeolvadnak az ég kékjével.

A falu Kovászna megyében, Sepsiszentgyörgytől néhány kilométerre délre található. A Szentkirályi-patak völgyében megbúvó település hol sík, hol dombos-hegyes vidéken fekszik. Már a 11. században állt itt templom, amelyet az itt élők Szent István király tiszteletére építettek. Bár annak emlékét már csak a település neve őrzi, az új templom a régi helyén, annak marad-

ványain létesült a 15. században. A gótikus épületet a 18. században barokk stílusban átépítették, a 19. század elején pedig a korábbi őrtoronyra empire stílusú tornyot húztak.

Az idők során súlyos károsodásokat szenvedő épületegyüttes a külhoni magyar épített örökség megóvására létrejött, a kormány által finanszírozott Rómer Flóris-tervben újulhatott meg. A Rómer Flóris-tervet megvalósító Teleki László Alapítvány igazgatójától megtudjuk, hogy a templomra igencsak ráért a felújítás. „Teljes körű helyreállítást hajtottunk végre, a templom minden részét felújítottuk a tetőtől a homlokzatig”

FOTÓ: TELEKI LÁSZLÓ ALAPÍTVÁNY

A Kovászna megyei Sepsiszentkirályi unitárius temploma súlyos károsodásokat szenvedett. A felújítás során helyreállították a külső vakolatot, a támpillérek héjazatát, a torony külső vakolatát, tetőzetét is

A Hargita megyében, Csíkszeredától tizenhárom kilométerre fekvő Csíkmenaság értékes épített emléke, az Adorján család 1797-ben épült kúriája. A kőpince fölött két oldalra egy-egy egyedi födémszerkezetű lakószoba nyílik, mögöttük hálókamarával

Kökös falu Sepsiszentgyörgytől tíz kilométerre délre, az Olt és a Feketeügy szögletében fekszik. A kicsi, egyetlen hajóból és félköríves szentélyből álló templom a tizenharmadik és tizennegyedik század fordulóján épülhetett

– mondja Diószegi László. Elkészült az épület villámvédelme és a tereprendezés is.

MEGÚJULT TEMPLOM, MEGERŐSÖDÖTT KÖZÖSSÉG

A Rómer Flóris-tervben a sepsiszentkirályihoz hasonló kis falusi templomok újulnak meg, amelyekhez a nagy műemlékvédelmi támogatások és az európai uniós források nem használhatók fel. Noha ezek az építmények bizonyos szempontból valóban nem központi műemlékek, a magyarok számára nagyon fontosak, összetartják a közösségeiket, hiszen a templom nemcsak szakrális, hanem közösségi tér is. „Általában azt tapasztaljuk, hogy a gyülekezeteknek nincs módjuk és idejük, hogy végrehajtsák a költséges felújítást. A magyar

kormány ezzel a programjával nemcsak a kövek felújítását támogatja, hanem az épületeket használó közösségeket, gyülekezeteket is” – fogalmaz Diószegi László.

A szentkirályi templom közössége nem túl nagy, száz fő körül van, de amivel létszámban híján lehetnek, pótolják lelkesedéssel és az unitáriusokra jellemző erőteljes jelenléttel. Sepsiszentgyörgy közelségének köszönhetően pedig folyamatosan nő a gyülekezet, a városból előszeretettel települnek ki a környező falvakba, így Sepsiszentkirályra is, tehát a jövő szempontjából is számottevő, erős közösségről van szó.

A Rómer Flóris-terv fő feladata az erdélyi, felvidéki és kárpátaljai középkori műemlék-állomány kutatása, dokumentálása és felújítása.

„A Rómer Flóris-tervben végzett munkálatok során számos meglepő felfedezés is történt”

A középkori műemlékek többsége a határainkon túli területeken található, aminek történelmi oka van. Magyarország jelenlegi területének nagy része török hódoltság alá esett, s a megszállás idején a jelenlegi határainkon belüli és a délvidéki műemlékek, épületek nagy része elpusztult. A régészeti kutatások megerősítik, hogy az egész Kárpát-medence, így a mostani Magyarország területén is nagyszámú Árpád-kori és késő középkori templom állt.

LÓFŐ SZÉKELY KÚRIÁJA

A Rómer Flóris-terv megvalósítása során 2021–22 egyfajta határt képez, tudjuk meg Diószegi Lászlótól. Többéves munkálatok fejeződnek be, összesen húsz felújított római és görögkatolikus, unitárius, református templomot és más épületet adtak vagy adnak majd át ebben az időszakaszban a Felvidéktől Kárpátalján át Erdélyig. Felvidéken a péderi és a lakszakállasi, Kárpátalján a nagybégányi és a bátfai református templom, valamint az Ungvár határában lévő gerényi görögkatolikus templom felújítása zajlik több más munka mellett. A Partiumban, Bihar megyében lévő, nyolcszázhatvan lelkes Magyarremete református templomában gyönyörű freskókat fedeztek fel. A 13. századi templom gazdag falképkincsének feltárása és restaurálása a végéhez közeledik. A Mezőség keleti felén, Székelybőn és Mezősámsondon befejeződött két nagy, barokk stílusú, korábban igen rossz állapotban lévő katolikus templom teljes körű helyreállítása. Erdélyben a célegyenesben van többek között a feketegyarmati, a köröskisjenői és a pelbárhidai református, a szentdemeteri katolikus templom, a marosszentkirályi katolikus kápolna, valamint a szentgericei unitárius templom teljes körű helyreállítása.

„Átadtuk a Csíkszeredától tizenhárom kilométerre lévő Csíkmenaságon álló Adorján-kúriát,

Falkép feltárása,
restaurálása a bihari Siter
református templomában

A szintén a Teleki László Alapítvány kezelésében megvalósuló Népi építészeti program célja a Magyarországon található műemlékek megmentése, felújítása. E programban a legváltozatosabb támogatott épületek szerepelnek a lakóháztól a malmon, csűrön, kukoricatároló góréig és egyéb gazdasági létesítményen át a ma tájházként szolgáló épületig. Kelet és Nyugat földrajzi és kulturális metszéspontján a Kárpát-medence különleges helyzetben van a népművészetet illetően. Egyrészt a nyugat-európai művészettörténeti és kulturális áramlatok itt kibontakozhattak, szemben a Kárpátoktól keletre fekvő területekkel, ahol nincs jelentős gótikus és reneszánsz kultúra. Másrészt pedig, szemben Nyugat-Európával, ahol az ez időkbeli származó paraszti, falusi vagy népművészeti emlékek döntően elpusztultak az iparosodás és az urbanizáció hatására, a Kárpát-medence területén még a legutóbbi időkig megmaradtak, így mind a szellemi, mind az épített, tárgyi népi kultúrában fellelhetők

amely több szempontból is különlegesség” – meséli Diószegi László. Egyrészt az építmény önmagában is különleges, mivel a Rómer Flóris-tervben döntően szakrális műemlékeket állítanak helyre, ez pedig egy világi emlék – noha nagyon értékes –, amely már Erdélyben is meglehetősen ritkának számít: egy székelői lófő család 18. században emelt kúriája, a híres Fiság menti népi építészet háromszögletű műremeke. Másrészt maga az átadás is kivételes élmény volt. Az elzárt zsákfalut rendkívül összetartó, hagyományörző, aktív közösség lakja, az átadást pedig valódi faluünnepként élte meg. Minden felújítás öröm a Rómer Flóris-terv megvalósítói számára is, az Adorján-kúria esetében is osztoztak a helyiek boldogságában. „Különleges élmény számunkra is, hogy épített örökségünknek ezt az egyedülálló darabját megmentve, felújítva hagyományozhatjuk az utókorra. Ez az esemény újra megerősítette azt a célunkat és reményünket, hogy a felújítás nem csupán az adott építménnyel kapcsolatban hoz eredményeket, hanem a közösséget is megmozgatja” – hangsúlyozza az alapítvány vezetője. A programnak turizmusfejlesztési jelentősége is van, hiszen a több száz, olykor ezeréves múltra visszatekintő templomok felhívják a figyelmet a határainkon túli fantasztikus értékekre, ha pedig több érdeklődő érkezik ezekre a településekre, az a fennmaradásukat és a fenntartásukat is szolgálja.

MÚLT, JELEN, JÖVŐ

A Rómer Flóris-tervben végzett munkálatok során számos meglepő felfedezés is történt. Az észak-kelet-erdélyi Kiszsolna evangélikus templomának szentélyében felfedezett falképről kiderült, hogy Giotto di Bondone elpusztult mozaikjának hű másolata, ami valódi művészettörténeti szenzációt jelentett. A kárpátaljai Visk református templomában eddig nem ismert, 15. századi, a budai királyi

festőműhely által készített, nagyon jó állapotú freskókat tártak fel. A felvidéki Zselízen a 14. századból származó Szent Jakab-plébániatemplom falkutatásai során leltek értékes falfestésekre. Zajlik a falképek restaurálása a partiumi Siter református és a dél-erdélyi Somogyom evangélikus templomában. Utóbbiban található egy különleges Szent László-ábrázolás, amely szokatlanul részletgazdag, ráadásul olyan elemeket is megjelenít, amelyeket a legenda eddig ismert ábrázolásai nem, például a Szent László bárdját hordozó apródot.

A határon túli, javarészt a 13. században épült Árpád-kori templomok felkutatására és felújítására külön projekt, az Árpád-ház program indult.

Sepsiszentkirály kis unitárius temploma hófehéren ragyog a napfényben. A várfal külső felének árnyékában ősi temetőkert két szabadságharcos hős kőből faragott síremlékével. Múlt, jelen és jövő. A templom megtartóerő a közösség életében, gyökereink, hagyományaink jelképe, forrás, amelyből töltekezhetünk. Olyan örökség, amelyet meg kell óvnunk, hogy az ott élők is megmaradjanak, és tovább kell építenünk, hogy a következő nemzedékeknek is erőt adhasson. Anyaország támogatás nélkül e kis falusi templomoknak pusztulás lenne a sorsuk, hiszen a helyi közösségeknek nincs lehetőségük a felújításukra, a szomszédos országok műemlékvédelme pedig nem ezen építmények megóvását célozza. Az első királyunk tiszteletére emelt templom alapjaira épült unitárius istenháza itt, Sepsiszentkirályon méltó szimbóluma a jövőbe vetett biztos hitnek.

■